

A szoborpár születésének előzményeiről, eszmei közegéről ugyancsak a *Magyar Katonaujság* lapszámai tudósítanak. A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja közreműködésével szerkesztett, a háborús propaganda terjesztését célzó hetilap 1941-től rendszeresen beszámol Zrínyi intézményesülő kultuszáról: a honvédvezérkar főnöki rendelkezés segítségével megindult országos Zrínyi-adatgyűjtésről, a Zrínyi Csáktornya melletti nyugvóhelyének rendbetételére szerveződött lelkes mozgalomról, a Zrínyit ábrázoló ajándéktárgyakról (köztük egy 55 pengő árú, Turáni Kovács Imre szobrászművész által készített kisméretű terrakotta szoborról) és a rendszeres Zrínyi-ünnepségekről, amelyeken az ország magas rangú polgári és katonai vezetői is megjelentek. 1943. május 1-jén, Zrínyi Miklós születésének 323. évfordulóján a Zrínyi Csoport által megrendezett nagyszabású megemlékezésen például Kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagy, a Ludovika Akadémia parancsnoka és Tasnádi Nagy András a Képviselőház és egyúttal az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke mondott ünnepi beszédet a budapesti Vitézi Rendház különtermében. A hallgatóság soraiban ott ült Nagybacsoni Nagy Vilmos vezérezredes, honvédelmi miniszter, Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a honvédvezérkar főnöke, Bajmóczy József vezérezredes, a vezérkar főnök helyettese és számos más előkelőség.⁵ Kisbarnaki előadása Zrínyi katonai erényeit (izzó hazafiság, önfeláldozó kötelességtudat, engedelmesség, komoly közösségi érzés és lovagiasság) idézte fel, mint a magyar ifjúság számára fontos mintaképet, Tasnádi Nagy pedig a katonaeszmény szolgálatának időszerűségére utalt: „A magyar nemzet addig áll, amíg ennek az eszménynek a lángja lobog... ha

⁵ 1943. május 16-án vasárnap, a Magyar Tudományos Akadémia 103. közgyűlését pedig Ófensége József királyi főherceg tábornagy Zrínyi Miklósról tartott ünnepi előadása nyitotta meg, aki Zrínyi szavait idézte a népes hallgatóságnak (köztük az erre az eseményre megjelent Horthy Miklós kormányzónak): „A magyar a hadakozásra a legalkalmasabb, s ha akarja, a legvitézebb nemzet”. *Magyar Katonaujság*, VI. évfolyam, 21. szám, 1943. május 22. 1. o.

él is ez a szellem, nem él eléggé minden magyar szívében. Sokan még ma is csak fizikai erőmérkőzésnek tekintik a háborút, s nem látják meg benne a lelki és erkölcsi tényezők nagy szerepét. A totális háborúban a tudományt, a művészeteket, a szellemi erőket is a harc szolgálatába kell állítani.”

Ezen az ünnepélyes megemlékezésen osztották ki először az ún. „Zrínyi-jutalmakat” is, azon magyar alkotók számára, „akik műveikben a lélek mélyéről fakadó önkéntességgel és önzetlenséggel szolgálták a magyar katonaeszményt, nemzetünk és államiságunk hősi életszemléletét”. Az „irodalmi és művészeti ágazatok kiváló szakembereiből összeállított bizottság” által javasolt művészeknek a honvédelmi miniszter adta át a tekintélyes erkölcsi és anyagi elismerést. A díjazottak között volt például Haranghy Jenő grafikai munkájáért, aki az 1940-es évek elején számos ideológikus plakátot és illusztrációt készített a Zrínyi-Újvár építésénél talicskázó (!), a múlt és jelen katonáit egybefogó, a kardját felajánló vagy éppen a magyar katonaeszmény fáklyájával világító Zrínyiről. Ez utóbbi (a *Magyar Katonaujság* 1942. januári első számában megjelent) illusztráció már Horvay Zrínyi-szobrának eszmei előképeként értelmezhető.

A háború előrehaladtával a katonai propaganda egyre erősödő szerepet kapott a Zrínyikultuszon belül, a költő-hadvezér „vezérlő eszménykép” lett. Hamar fölmerült az igény, hogy Budapesten és a visszatért Muraközben méltó emlék állíttassék a Zrínyieknek.⁶ Ez utóbbit sürgette a korszak írófejedelme, Herczeg Ferenc is a katonaujság 1942. október 31-i számában közölt *A Zrínyi-család* című írásában: „Megvallhatjuk: a mi nemzetségünk még nem adta meg a Zrínyieknek, ami őket méltán megilleti. Budapesten egy igen szerény méretű szobor, egyike a Ferenc József király által felajánlott milléniumi szobroknak, és egy utca neve emlékeztet rájuk. Pedig már nemzetnevelési szempontból is kívánatos volna, hogy a székesfővárosban ékebben és hangosabban szóló emlékmű hirdesse emléküket...”

A majdani művészi megoldás kérdésébe sem akarunk beavatkozni, de meg kell állapítanunk, hogy a Zrínyi-emléknek föltétlen nagyszabásúnak kell lennie, mert nemcsak ennek a világhírű nemzetségnek a dicsőségét, hanem a magyar katonai áldozatkészség és a szentistváni gondolat diadalát is hirdetnie kell.⁷

A Zrínyit, mint a magyar katonaeszményt ábrázoló emlékmű lehetséges koncepcióját Tasnádi Nagy András magyar királyi titkos tanácsos és csöppet sem melleleg az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke fogalmazta meg legrészletesebben, már idézett 1943. május 1-jei ünnepi beszédében ekképpen: „A háborús megpróbáltatásokban kis nemzetek is meg tudják állni a helyüket, ha minden fiukat katonás szellemben nevelik. A magyar sors ezer esztendőn át úgy rendelte, hogy egyik kezünkben kardot markoljunk, a másikkal pedig kultúrát teremtsünk [Kiemelés tőlem: H. G.]”

Ezt az ideát kívánta süttői mészköbe formálni a kor ismert és sokat foglalkoztatott szobrásza, Horvay János. Az álló Zrínyi jobb kezével egy szabályra támaszkodik, bal kezében könyvet tart, fejét büszkén felveti kissé jobbra nézve. Az ülő alak bal kezét szabályja markolatán nyugtatja, jobb kezében tollat tart, ami alatt egy árkos papíros van a szék támláján. Fejét szintén jobbra feltartva szúrósan néz a távolba. Zrínyi vonásai (szemöldök-íve, felfelé kunkorodó bajusza) erősen eltúloztak, különösen, ha összevetjük előképeivel, Elias Widemann 1646-ban készített metszetével, avagy William Faithorne 1663/64-ből

⁶ Minderről: Horváth: i. m. 82–100. o.

⁷ *Magyar Katonaujság*, V. évfolyam, 1941. október 31. 2. o.